

Wykorzystanie środków unijnych w konkurencyjnym rozwoju przedsiębiorstwa

<https://doi.org/10.33141/po.2007.78.07>

Benedykt Puczkowski

Przeгляд Organizacji, Nr 7/8 (810/811), 2007, ss. 26-29
www.przeглядorganizacji.pl
Towarzystwo Naukowe Organizacji i Kierownictwa (TNOiK)

Wstęp

Zwiększenie potencjału zasobowego o dotację z zewnątrz wpływa na wzrost potencjału konkurencyjności i wykorzystanie instrumentów konkurowania, stwarza przewagę konkurencyjną oraz poprawia pozycję konkurencyjną. Strategia Lizbońska zakładała, że gospodarka Unii Europejskiej powinna do 2010 r. się stać najbardziej konkurencyjną i dynamicznie rozwijającą się gospodarką świata. Szczyt Lizboński postrzegał integrację społeczeństwa i ekonomii w praktycznym związku promującym wykorzystanie wiedzy i przedsiębiorczości w rozwoju gospodarczym UE. Należy doszukiwać się związku tych determinant z gospodarką polską, już wtedy bowiem zamierzano włączyć inne państwa, w tym Polskę, w realizację Strategii Lizbońskiej. Opracowano dla krajów kandydujących wiele programów pomocowych – przedakcesyjnych, wspierających m.in. innowacyjne programy inwestycyjne. Specjalny Przedakcesyjny Program na Rzecz Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich (SAPARD) powstał jako instrument pomocy dla dziesięciu krajów starających się o członkostwo w Unii Europejskiej. Realizacja programu miała przygotować instytucje i beneficjentów w tych krajach do korzystania z instrumentów Wspólnej Polityki Rolnej po przystąpieniu do Unii Europejskiej. Wdrażanie programu rozpoczęto w lipcu 2002 r., a zakończono w sierpniu 2004 r., podpisując łącznie 24 431 umów na kwotę 4 779 mln zł.

Polska z chwilą akcesji z UE uzyskała również dostęp do wsparcia w ramach polityki strukturalnej Unii Europejskiej. W latach 2004–2006 instrumenty polityki strukturalnej UE są w Polsce realizowane w ramach Narodowego Planu Rozwoju, obejmującego wiele programów operacyjnych. Jednym z nich jest Sektorowy Program Operacyjny (SPO) – Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego i rozwój obszarów wiejskich 2004–2006. W ramach działania są wspierane projekty inwestycyjne związane z modernizacją i dostosowaniem do warunków funkcjonowania na Jednolitym Rynku Unii Europejskiej zakładów działających w obszarze przetwórstwa i marketingu produktów rolnych. Wsparciu podlegały m.in. projekty dotyczące budowy lub modernizacji

zakładów produkcyjnych lub infrastruktury handlu hurtowego produktami rolnymi, inwestycji dotyczących ochrony środowiska, przynoszących wymierny efekt ekologiczny. W pracy przedstawiono wyniki badań nad wpływem środków finansowych z UE na rozwój konkurencyjny przedsiębiorstwa.

Cele i metodyka badań

Przyjęto założenie, że przedsiębiorstwo wykorzystujące środki unijne ulega zmianom wewnętrznym w zakresie zarządzania zasobami materialnymi i niematerialnymi. Ocena badanych podmiotów od strony rzeczowej i przez pryzmat osiągniętej efektywności ekonomicznej stanowi podstawę do wnioskowania o wpływie środków unijnych na konkurencyjny rozwój przedsiębiorstw i zwiększeniu ich potencjału innowacyjnego. Na tej podstawie weryfikowano hipotezę, że dotacje unijne nie tylko w okresie implementacji prowadzą do pozytywnych zmian w przedsiębiorstwie, ale również zapewniają trwały jego rozwój w przyszłości, pozwalając na łatwiejsze zapanowanie nad sytuacją kryzysową i jej pokonanie.

Sformułowano następujące cele cząstkowe:

- zbadanie, jak duży jest wpływ dotacji unijnych na rozwój przedsiębiorstwa i jakie elementy zasobowe podlegają istotnym zmianom w warunkach nadarzających się „okazji” wsparcia kapitałowego;
- określenie, czy wykorzystanie środków unijnych w zarządzaniu przedsiębiorstwem skutkuje łatwiejszym pokonaniem barier wejścia na rynki globalne przez bezpośrednie inwestycje w wiedzę lub zakupienie jej w firmach outsorsingowych, a także przez kooperacje w sieciach lub aliansach strategicznych;
- stworzenie modelu ekonomicznego przedsiębiorstwa innowacyjnego po zużyciu środków pomocowych.

Wpływ wykorzystania środków unijnych na rozwój przedsiębiorstw badano w 2006 r. w 4 przedsiębiorstwach z woj. warmińsko-mazurskiego działających w sektorze przetwórstwa mięsnego: Zakładach Mięsnych Morliny SA w Ostródzie, Ubojni Drobiu „Indyk-Mazury” Sp. z o.o. w Ostródzie, Ubojni Drobiu „Prosper” Sp. z o.o. w Łukcie, Zakładach Mięsnych „Matczak” w Dąbrównie. Przedsiębiorstwa te

są klasyfikowane jako przedsiębiorstwa średnie i duże (dwie firmy dokonują uboju i rozbioru mięsa drobiowego, dwie uboju i przetwórstwa mięsa trzody chlewnej i wołowego). Jednostki te w okresie poprzedzającym inwestycje z udziałem środków unijnych prowadziły działania polegające na zmniejszeniu negatywnego wpływu na środowisko oraz na zwiększeniu możliwości konkurowania.

W badaniach wykorzystano kwestionariusz ankiety opracowany przez autora (pozyskiwano dane ilościowe i jakościowe). Ankiety przeprowadzono za pomocą pogłębionego wywiadu kierowanego do menedżerów lub właścicieli badanych przedsiębiorstw. Celem wywiadu było uzyskanie informacji na postawione cele badawcze związane z założonym problemem naukowym. Wnikliwej analizie poddano materiały źródłowe uzyskane w księgowości firmy, takie jak: rachunek zysków i strat, bilans, przepływy gotówkowe i dokumenty rozliczeniowe programu SAPARD (umowy i wnioski o płatność końcową) od chwili otrzymania dotacji do końca 2005 r. Wnikliwej analizie ekonomicznej poddano wskaźniki efektywności: ROS – rentowność sprzedaży netto, ROE – rentowność kapitału własnego, QR – płynność szybką, CR – płynność bieżącą, poziom zadłużenia aktywów i rotację zapasów.

Badania jakościowe zmian zasobów niematerialnych pozwoliły na identyfikację instrumentów konkurowania w zakresie produktu, ceny, promocji i dystrybucji. Triangulacja metod badawczych pozwoliła na weryfikację celów badawczych i możliwie szerokie spojrzenie na badaną problematykę.

Wyniki badań

Łączne kwoty wnioskowane przez poszczególne przedsiębiorstwa i otrzymane po zakończeniu procesu wdrażania projektu

przedstawiono w tabeli 1. Z danych wynika reguła niepełnego wykorzystania przyznanej kwoty wsparcia – nie zużytkowano od kilkudziesięciu tysięcy do 2 mln złotych. Według badanych menedżerów powodem takiej sytuacji było nieprecyzyjne ustalenie kosztów inwestycji w chwili składania wniosków i brak możliwości zmian w zakupie środków trwałych po podpisaniu umowy. Przedsiębiorcy, którzy z różnych powodów zakupili wyposażenie lub linie technologicznie taniej niż było zapisane we wniosku i umowie o dofinansowaniu, nie mogli powstałej rezerwy kapitałowej przeznaczyć na inne wydatki. Na uwagę zasługuje również wskaźnik udziału dotacji w aktywach firm ogółem, który dla Zakładów Mięśnych Morliny SA wynosi 5,2%, dla Zakładów Mięśnych „Matczak” – 7%, dla Ubojni Drobiu „Prosper” – 1,6%, Ubojni Drobiu „Indyk-Mazury” – 8,5% (tab. 1). Analiza procentowa udziału dotacji w aktywach wykazuje najniższy wskaźnik (1,6%) dla Ubojni Drobiu „Prosper”, który uruchomił nowoczesny zakład na początku 2002 r. (roczny okres amortyzacji majątku firmy i stosunkowo niski poziom dotacji). Wsparcie stanowiło 50% kwalifikowanych kosztów inwestycji, stąd nastąpił wzrost aktywów każdej z firm o kolejne 50%, wynikające z udziału środków własnych w inwestycji (w tej analizie nie uwzględniono kosztów niekwalifikowanych). Tak więc aktywa brutto wzrosły w ZM Morliny o 10,4%, ZM „Matczak” o 14%, UD „Prosper” o 3,2%, a w UD „Indyk-Mazury” o 17%.

Zrealizowane inwestycje polegały na zakupie nowoczesnych maszyn pakujących próżniowo, z jednoczesnym ważeniem i etykietowaniem, oraz maszyn usprawniających i podnoszących jakość produkowanych wyrobów mięsnych, jak nadziewarki do wędlin, urządzenia wędzarnicze, specjalistyczne pojazdy. Dwie firmy dwukrotnie wnioskowały w ramach działania SAPARD 1.1. Badane przedsiębiorstwa

Tab. 1. Wnioskowany kapitał i otrzymana dotacja w ramach działań inwestycyjnych SAPARD (w tys. PLN) oraz % udziału dotacji w aktywach ogółem (2002 r.)

Wyszczególnienie	ZM Morliny		ZM „Matczak”		UD „Prosper”		UD „Indyk-Mazury”	
	PLN	% aktywów	PLN	% aktywów	PLN	% aktywów	PLN	% aktywów
Wnioskowana kwota wsparcia	10 500,0	6,4	700,0	7,0	301,1	1,6	1216,2	8,5
Otrzymana kwota wsparcia	8500,0	5,2	656,0	7,0	269,1	1,6	1183,9	8,5

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 2. Wpływ inwestycji na zatrudnienie (rok bazowy = 100)

Zatrudnienie	ZM Morliny	ZM „Matczak”	UD „Prosper”	UD „Indyk-Mazury”
Przed inwestycją	100	100	100	100
Rok po zakończeniu inwestycji	1,0	0,0	17,8	1,0
2 lata po zakończeniu inwestycji	11,1	1,0	17,7	13,1

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 3. Procentowa zmiana przychodów i zysku netto badanych przedsiębiorstw (rok bazowy = 100)

Wyszczególnienie	ZM Morliny	ZM „Matczak”	UD „Prosper”	UD „Indyk-Mazury”
Przychody przed inwestycją	100	100	100	100
Przychody rok po zakończeniu inwestycji	-10,9	12,1	15,8	12,2
Przychody 2 lata po zakończeniu inwestycji	11,8	0,1	16,0	13,9
Zysk przed inwestycją	100	-100	100	100
Zysk rok po zakończeniu inwestycji	-42,5	265,7	11,6	12,4
Zysk 2 lata po zakończeniu inwestycji	191,2	263,3	383,7	12,6

Źródło: opracowanie własne.

Tab. 4. Wskaźniki ekonomiczne (stan na koniec zamkniętego okresu rozrachunkowego przed podjęciem działań inwestycyjnych – złożeniem wniosku o dotację – oraz 2 lata po zakończeniu programu)

Wskaźnik	Wyszczególnienie	ZM Morliny	ZM „Matczak”	UD „Prosper”	UD „Indyk-Mazury”
ROS (rentowność sprzedaży netto)	przed inwestycją	1,83	-0,70	0,2	2,5
	po inwestycji	3,1	0,38	0,48	2,68
QR (płynność szybka)	przed inwestycją	1,65	5,53	0,64	0,9
	po inwestycji	1,09	0,56	0,57	1,01
ROE (rentowność kapitału własnego)	przed inwestycją	8,58	-8,63	3,7	20,99
	po inwestycji	15,94	4,58	7,59	20,67
Rotacja zapasów	przed inwestycją	26	16,33	2,4	5
	po inwestycji	12	19,65	5	12,8
Poziom zadłużenia aktywów	przed inwestycją	40,44	57,61	68	47,91
	po inwestycji	32,40	73,61	73	53,19
CR (płynność bieżąca)	przed inwestycją	2,5	0,94	0,60	1,09
	po inwestycji	2,35	0,93	0,69	1,22

Źródło: opracowanie własne.

wnioskowały także w programie SPO ROL Działanie 1.5. Trzy firmy starając się o pozyskanie środków na realizację inwestycji, korzystały z usług firm doradczych akredytowanych przez PARP (nie korzystały ZM Morliny).

Wsparcie inwestycji środkami unijnymi pozytywnie wpływało na wzrost zatrudnienia (tab. 2). Badane firmy wykazały zwiększenie zapotrzebowania na kapitał ludzki od 10,3 do 56,4% w trzech przypadkach – porównano stan przed wsparciem i dwa lata po zakończeniu inwestycji. Nieznaczny wzrost zatrudnienia miał miejsce w ZM „Matczak”. Badane firmy nie zmniejszyły zatrudnienia, mimo procesowych inwestycji innowacyjnych, które z reguły zmniejszają liczbę stanowisk bezpośrednich.

Wyraźnie wzrosły przychody w 1. roku po zakończeniu inwestycji (z wyjątkiem ZM Morliny) oraz 2 lata po zakończeniu etapu rozwoju przed-

siębiorstw – wzrost kształtował się na poziomie 12–15% (tab. 3). Również osiągnięty zysk netto w 1. roku po zakończeniu inwestycji wskazuje na istotny wzrost przychodów (od 11,6 do 265,7%) w firmach: ZM „Matczak”, UD „Prosper”, UD „Indyk-Mazury”. Jedyne w ZM Morliny nastąpił spadek zysku będący efektem mniejszych przychodów. Dwa lata po zakończeniu inwestycji badane firmy poprawiły wyniki finansowe zarówno w stosunku do roku bazowego, jak i rok po zakończeniu projektu.

We wszystkich badanych podmiotach gospodarczych zanotowano wzrost rentowności netto sprzedaży (tab. 4). Wyniósł on od 10,7% (UD „Indyk-Mazury”) do około 200% w pozostałych przedsiębiorstwach. Z wyjątkiem ZM „Indyk-Mazury” stwierdzono spadek płynności szybkiej. Rentowność kapitału własnego poprawiła się we wszystkich firmach. Zaobserwowano zmienną sytuację w rotacji

Tab. 5. Motywy podjęcia działań rozwojowych przedsiębiorstwa

Motywy	ZM Morliny	ZM „Maczak”	UD „Prosper”	UD „Indyk-Mazury”
Wynikające ze strategicznego planu rozwoju firmy	x	x	x	x
Okazja rynkowa – możliwość refundacji części poniesionych kosztów	–	–	–	x
Niezgodność – konieczność wymiany lub uzupełnienia części procesu technologicznego	–	x	–	–

Źródło: opracowanie własne.

zapasów – nie stwierdzono jednoznacznej korelacji między dotacją a zmianą badanego wskaźnika. Różnica między ZM Morliny i ZM „Maczak” a UD „Prosper” i UD „Indyk-Mazury” wynika ze specyfiki produkcji – 2 ostatnie firmy wykonują tylko ubój i rozbiór mięsa. Płynność bieżąca w analizowanych firmach była zadowalająca lub dobra, przy czym poprawę zauważono po wprowadzeniu inwestycji.

Badano także motywy podjęcia decyzji o potrzebie innowacyjnych działań inwestycyjnych w firmie. Motywacje do innowacyjnej inwestycji wynikającej ze strategicznego planu rozwoju firmy przedstawiono w tabeli 5. Okazja rynkowa wynikająca z możliwości obniżenia kosztów inwestycji o 50% była traktowana drugoplanowo. Przedsiębiorstwa działające w sektorze spożywczo-przemysłowym musiały się dostosować do wymagań unijnych, stąd ich plany rozwojowe były zdeterminowane sytuacją zewnętrzną.

Respondenci pozytywnie ocenili wpływ inwestycji na rozwój przedsiębiorstwa w zakresie poprawy jakości produktu, ceny i dystrybucji. Podjęte działania inwestycyjne wpłynęły także na nawiązanie więzi strategicznych z innymi organizacjami biznesowymi krajowymi i zagranicznymi. Negatywne odpowiedzi uzyskano w zakresie nawiązania więzi strategicznych z organizacjami okołobiznesowymi oraz nawiązania ścisłej współpracy z jednostkami badawczo-rozwojowymi. Podjęte działania inwestycyjne w konfrontacji z konkurencją w reprezentowanym przez firmę sektorze oceniono na poziomie średnim.

Podsumowanie

Analiza przedsiębiorstw (ZM Morliny, ZM „Maczak”, UD „Prosper”, UD „Indyk-Mazury”) wyraźnie wskazuje na realizację założonej podczas Szczytu Lizbońskiego strategii wzrostu konkurencyjności. We wszystkich firmach wystąpił wzrost zatrudnienia, przychodów i poziomu zysku netto. Poprawiły się wskaźniki ekonomiczne w zakresie rentowności sprzedaży netto i kapitału własnego. Wzrosła także płynność szybka i bieżąca. Dotacje wpłynęły pozytywnie na dalsze plany rozwoju badanych firm. Przedsiębiorstwa skutecznie wnioskowały o środki na dalszy rozwój w programie SPO Rol. Takie zachowanie potwierdza założenie,

że wsparcie środkami unijnymi zmieniło model badanych firm na bardziej innowacyjne procesowo, trwale się rozwijające i zwiększające swoją konkurencyjność. Sformułowana teza, że przedsiębiorstwo po inwestycji wspartej środkami unijnymi „zmienia się” w obszarze zasobów materialnych i niematerialnych, została zweryfikowana pozytywnie. Skala tych zmian zależy od stanu i ilości istniejących kapitałów oraz od wielkości zarówno udziału dotacji w zrealizowanej inwestycji, jak i inwestycji w stosunku do kapitałów już istniejących. Rezultaty wsparcia środkami unijnymi przejawiają się innowacyjnością procesową i produktową. Zarządzanie przedsiębiorstwem w warunkach korzystania ze środków unijnych wymaga transformacji przedsiębiorczego sposobu zarządzania i organizacji zasobów. Przeprowadzone badania potwierdzają założoną hipotezę, że wykorzystanie środków unijnych w zarządzaniu rozwojem przedsiębiorstwa wpływa korzystnie na wzrost konkurencyjności, a także zapewnia trwałą jego rozwój w przyszłości, pozwalając na łatwiejsze zapanowanie nad sytuacją kryzysową i jej pokonanie.

dr Benedykt Puczkowski
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego
w Olsztynie

Summary

An enterprise making use of the EU resources undergoes inner transformations in the aspects of managing material and non-material resources. The assessment of the examined entities, in the matter-of-fact aspect and through the prism of the achieved economic performance, constitutes the base for drawing conclusions on how the EU resources influence competitive enterprise development and the increase of its innovative potential. On this basis there was verified the hypothesis that the EU subventions, not only in the period of implementation lead to positive changes in enterprises but they also ensure its continuous development in the future. The analysis of the enterprises taking advantage of the subventions clearly points at the realization of the established, during the Lisbon Summit, strategy of the competitive growth. In all the firms there have been observed the growth of employment, income and level of net profits. There have also improved the economic index in the scope of profitability of the net sales and the basic capital.